

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย เรื่อง การสร้างการเรียนรู้ในการพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนให้เข้มแข็ง กรณีการจัดทำซั้ง ประการังเทียมแบบพื้นบ้านของคนหลากหลายกลุ่ม จ.ปัตตานี สัญญาเลขที่ RDG55S0003

มีวัตถุประสงค์หลัก คือ

1. เพื่อศึกษากระบวนการทำและการใช้ประโยชน์จากซั้งประการังเทียมแบบพื้นบ้านในมิติด้านการทำหน้าที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสัตว์ทะเลและการแสดงความรับผิดชอบของชาวประมงพื้นบ้านต่อระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง
2. เพื่อบูรณาการความสัมพันธ์ของคนหลากหลายกลุ่มทั้งคนต่างหมู่บ้านและคนต่างศาสนาร่วมสร้างร่วมใช้ประโยชน์ซั้งประการังเทียมแบบพื้นบ้าน อันจะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน
3. เพื่อพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อันจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในอนาคต

ผลการวิจัยพบว่า

(1) กระบวนการทำซั้งประการังเทียมแบบพื้นบ้าน มีการจัดกิจกรรมโดยปฏิบัติการจริงในพื้นที่ 7 ชุมชนด้วยกัน คือ

- พื้นที่บ้านตันหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี
- พื้นที่บ้านตะโละสมิแล หมู่ที่ 2 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
- พื้นที่บ้านปาตาบูดี หมู่ที่ 3 ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
- บ้านตะโละกาโปร์ หมู่ที่ 1 ต.ตะโละกาโปร์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
- พื้นที่บ้านป่าไหม้ หมู่ที่ 1 ต.คอนทราย อ.ไม้แก่น จ.ปัตตานี
- พื้นที่บ้านรังมดแดง หมู่ที่ 2 ต.คอนทราย อ.ไม้แก่น จ.ปัตตานี
- พื้นที่บ้านละเวง หมู่ที่ 3 ต.คอนทราย อ.ไม้แก่น จ.ปัตตานี

โดยมีขั้นตอนในการจัดทำซั้งประการังเทียมแบบพื้นบ้าน ดังนี้

- 1) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย ไม้ไผ่ เชือก ทางมะพร้าวและกระสอบทราย
- 2) การนำซั้งไปวางในทะเล ชาวบ้านจำนวนมากจะช่วยกันขนย้ายวัสดุอุปกรณ์จากบนบกไปสู่เรือแล้วนำไปวางในทะเลตามจุดที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันกำหนดไว้

3) การซ่อมบำรุงรักษาซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน วัสดุที่ใช้ในการจัดทำซั้งนั้นเป็นวัสดุที่ได้จากธรรมชาติซึ่งเมื่อใช้งานเป็นระยะเวลานานก็จะเปื่อยและย่อยสลาย ชาวประมงพื้นบ้านจึงได้นำกิ่งไม้หรือทางมะพร้าวไปเสริมในบริเวณไม้ไผ่ของซั้งปะการังเทียมที่ได้ไปวางไว้แล้วก่อนหน้านี้ เว้นแต่ว่าซั้งปะการังเทียม ทั้งไม้ไผ่และกระสอบบรรจุทราย หดสภาพการใช้งานก็ต้องเริ่มต้นทำใหม่

(2) การบูรณาการความสัมพันธ์ของคนหลากหลายกลุ่ม ทั้งคนต่างหมู่บ้านและคนต่างศาสนาผ่านกระบวนการทำซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านและใช้ประโยชน์จากซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน พบว่า

การใช้ประโยชน์จากซั้งของชุมชนมีการใช้ประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน เช่น

1. การใช้ประโยชน์จากซั้งโดยเป็นสื่อในการสร้างการเรียนรู้ให้บุคคลภายนอกได้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน
2. การใช้ประโยชน์จากซั้งในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ
3. การใช้ประโยชน์จากซั้งในการป้องกันปัญหาความขัดแย้งในการใช้เครื่องมือประมงที่แตกต่างกัน
4. การใช้ประโยชน์จากซั้ง เป็นพื้นที่สำหรับการประมงบางประเภท เช่น การตกหมึก

สรุปได้ว่า ซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน เป็นรูปแบบที่เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ของชาวประมงพื้นบ้านเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรให้ฟื้นคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์และคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของท้องทะเล กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่มุ่งหวังให้เกิดความร่วมมือทางสังคมในแต่ละพื้นที่ และยังส่งผลให้ชุมชนมีความรัก ความหวงแหน ติดตามและเฝ้าระวังไม่ให้ซั้งปะการังเทียมแบบพื้นบ้านถูกทำลาย เพราะชาวประมงพื้นบ้านรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของที่ต้องช่วยกันดูแล

นอกจากนั้นการใช้ประโยชน์จากซั้งเป็นไปอย่างสอดคล้องกับลักษณะภูมิศาสตร์และวิถีการประมงตั้งแต่ในอดีต เป็นการเลือกใช้ประโยชน์ที่นำไปสู่การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ฟื้นฟูทรัพยากรให้ความอุดมสมบูรณ์หลังจากที่แต่ละพื้นที่นั้นที่ประสบปัญหาความเสื่อมโทรมอย่างหนัก ผู้อาวุโสหลายคนพูดตรงกันว่า “ไม่เคยมีความเชื่อเลยว่าปลาจะหมดไปจากทะเล แต่เป็นเพราะความโลภของมนุษย์ทำให้สิ่งที่ไม่เคยเชื่อว่าจะเกิดขึ้น ได้ปรากฏขึ้นมาแล้ว” แต่ผู้อาวุโสบางคนแย้งว่า “ถ้าปลาหมดได้ เราก็กทำให้มันเกิดขึ้นใหม่ได้ เพราะปลาแต่ละตัว มีไข่เป็นจำนวนมากที่พร้อมจะสร้างชีวิตใหม่ขึ้นมา แต่ขึ้นอยู่กับว่าเราจะจัดการกับมันอย่างไรให้มีปลาใช้อย่างยั่งยืนตรงนี้แหละคือสิ่งที่เราจะต้องทำให้มันเกิดขึ้นให้ได้ เพื่อตัวเราชุมชนของเราและลูกหลานของเราในวันข้างหน้า”